

גליון

יש לחקור

פרשת ויצא
תשפ"ג לפ"ק

גליון זה נתנדב

לע"נ

חיים משה ב"ר דוד ז"ל

ולע"נ

ר' יהודה ב"ר שמואל ז"ל

להערות והארות ולנדבות, או לקבל הגליון בדוא"ל

יש לפנות

1965 60th St

Brooklyn ny 11204

1s1syesh@gmail.com

708-929-1818

ע"י

לוי יצחק בלאמו"ר הרה"ג ר' שלום דוב שנעק שליט"א

בענין אם אדם ישן הוה בר חיובא לגבי מצות.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

- א] בהקשיא למה הוה שינה הפסק לענין ברכת התורה.
- ב] בהחקירה אם אדם ישן נקרא בר חיובא.
- ג] נפק"מ א' יהיה ברואה את חברו ישן כשהשעה קרובה לסוף זמן ק"ש, או תפלה, אם מוטל עליו להקיצו כדי שיספיק לקיים המצוה, או לא.
- ד] החילוק בין ערבות לחיוב הוכחה.
- ה] נפק"מ ב' יהיה אם מי שלובש ט"ק בשעת שינה מקיים מצוה או לא.
- ו] בענין לבישת ט"ק בעת השינה והמתעסף.
- ז] נפק"מ ג' לגבי מי שנדר בחלום אם צריך היתר או לא, וכן אריכות על כל הענין של נדר בחלום והמתעסף.
- ח] נפק"מ ד' יהיה במי שמדליק נרות חנוכה מאוחר, כשכבר בני הבית ישנים, אם צריך להקיצן כדי שהם יצא המצוה או לא.
- ט] נפק"מ ה' יהיה אם מותר להרדים הרדמה כללית גדול שמל עצמו.
- י] נפק"מ ו' יהיה אם אפשר לצדיק מת, להוציא אדם חי ידי חובתו, או לא.
- יא] נפק"מ ז' יהיה אם אפשר להקריב קרבן בשעה שהאדם ישן.
- יב] נפק"מ ח' יהיה בהטעם דכשנתן בידה והיא ישנה אינו גט.
- יג] נפק"מ ט' אם יישן מצטרף למנין או לא.
- יד] אם שיכור שכבר יישן נדון כשיכור, או כישן.
- טו] נפק"מ י' יהיה בהטעם שאדם המזיק חייב רק כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור.
- טז] נפק"מ יא' אם מותר להוציא אדם תוך כדי שינה מן הסוכה או לא.

מורי מהר"י לברך וכן הסכים הפרי חדש ואליה רבה בשם הרבה ראשונים ואחרונים וכן כתב הגר"א וכן העתיק החיי אדם להלכה ואף דברי מגדים משמע דנוכל לסמך על המנהג הזה שלא לברך על כל פנים נראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד.

יש להקשות דלמה נקרא שינה הפסק יותר מאדם שעוסק במסחר, הא כיון שאפשר ללמוד בשינה א"כ נמצא דהשינה לא הוה הפסק יותר ממי שסתם מבטל מן התורה.²

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי.

כתב בעל הטורים קרי ביה ממשנתו [ב"ר סט ז] מתוך שהיה הוגה בתורה ביום, גם כלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו.¹

כתב המחבר [או"ח מז יא] שנת קבע ביום על מטתו הוה הפסק ויש אומרים דלא הוה הפסק וכן נהגו.

וכתב במשני"ב [שם ס"ק יא] ובלחם חמודות כתב ולי נראה שהמברך תבוא עליו ברכה וכן נהג

מקורות וביאורים -----
¹ נמצא לפי זה שבעצם יעקב היה ישן רק כאן היה המקום הראשון שישן בלי להגות בתורה.
² דבעצם מי שאינו לומד תורה מאיזה סיבה שהוא לא נקרא הפסק לגבי ברכות התורה כיון שבעצם אפשר לעסוק באותו זמן בתורה אפילו אם הוא אינו עוסק בתורה לא נקרא הפסק כיון שאפשר

יש לתרץ ע"פ החקירה הבאה.

יש לחקור ³ אדם שישן אם הוה בר חיובא (רק דהוה אונס), או דאינו נקרא בר חיובא והוה כמו שוטה.

צד א' הוה דהוה בר חיובא.

צד ב' דהוה כשוטה, כמת. ⁴

והנפקא מינה.

נפק"מ א' ברואה את חברו ישן כשהשעה קרובה לסוף זמן ק"ש, או תפלה, אם מוטל עליו להקיצו כדי שישפיק לקיים המצוה, או לא.

לצד א' דהישן בעצם מחיוב במצות, אז י"ל שיש ⁵ חיוב (מצד ערבות) להקיצו.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, דוגמת מי שנשתטה, דאין חיוב על כל אחד לרפאותו כדי שיקיים המצוות, כי בשעה שהוא שוטה הרי הוא מופקע ופטור מן המצוות, ממילא ליכא ⁶ חיוב להקיצו (מצד ⁷ ערבות). ⁸

נפק"מ ב' לגבי מצות ציצות, אם ⁹ מקיים מצוה בשעה שישן או לא.

----- מקורות וביאורים -----

כשכבר ישן אז י"ל שכיון דעכשיו הוה שוטה ממילא אינו מחיוב בדבר ואין צריכין להקיצו, משע"כ אם הוה היה מחיוב בדבר והלך לישון אז החיוב שלו לא הלך וצריכין להקיצו לקיים המצוה. ⁹ ויש כמה נפק"מ אם יש קיום מצוה בשעת שינה.

(א) לגבי כוונה, איזה כוונה צריכין, דאם מכוון לשם מצוה בלילה אז יכול להיות שעובר על כל תוסף.

(וזה סוגיא בפני עצמו אם שייך אסור כל תוסף על לבישת ט"ק בלילה להסוברים דלילה לאו זמן ציצית. דברמב"ם (ציצית פ"ג ה"ח) כתב שמותר ללבוש ציצית בלילה ובלבד שלא יברך, ונתקשו האחרונים בדבריו מה בא לומר שמותר ללבוש, ובבית יוסף (א"ח סי' יח) פירש שכוונת הרמב"ם לומר שאין בזה איסור כל תוסף כשלוּבשו בלילה.

ובמור וקציעה הקשה על דברי הבית יוסף שפירש ברמב"ם שמותר ללבוש ציצית בלילה ואינו עובר על כל תוסף, דמדוע אינו עובר על כל תוסף כשלוּבשו ציצית בלילה, מאי שנא מהיושב בסוכה ביום השמיני, וכתב שאפשר שזה משום שהוא לא מתכוין לשם מצוה אלא לשם כבוד ושמירה, ולכן אין כל תוסף אבל הקשה שהיה להרמב"ם להתנות ובלבד שלא יכוין למצוה).

עכ"פ אם יש קיום מצוה אז יכול לכוון שלובשו לקיים המצוה בשעה שישן, ואם ליכא קיום מצוה אז אי אפשר לכוון שמקיים המצוה בשעת שינו ויכול להיות שיכוון שאינו רוצה לקיים המצוה בשעת שינה.

(ב) **אם מי שישן אם טלית קטן צריך לברך עליו בבוקר או לא.**

דנהג המחבר (סימן ח' סעיף טז) כתב הלן בטליתו בלילה צריך לברך עליו בבוקר אף אם לא פושטו. ובמשנ"ב (שם ס"ק מב) כתב דהטעם דהמחבר סובר דצריך לברך הוא משום דקימא לן לילה לאו זמן זמן ציצית הוא והוי הפסק, ומביא דיש סוברים (ב"ח ט"ז אליה רבה) דכיון דיש שסוברים דכסות יום חייב אף בלילה אז מצד ספק ברכות להקל לא יברך על טלית קטן שהיה עליו בלילה. כל הנדון של המשנ"ב לא נוגע רק אם סוברים כצד א' שבשעה שהאדם ישן מקיים מצוה, דלצד ב' שאינו מקיים מצוה כשישן אז למה לא יברך אפילו ל"מ דכסות יום חייב בלילה, דהא אינו מקיים המצוה כשישן.

וכן כתב בפירוש בשדי חמד (מערכת יד כלל לב) שהאריך בענין הנז', והביא מספר מתת ידו שהוכיח מזה שהישן ביום בציצית, אינו חוזר לברך על הטלית, אלמא שגם הישן מקיים מצות ציצית. אבל ממה שכתב המג"א שהאר"י הק' הקפיד לישון אם טלית קטן כדי שלא יבטל ממצות ציצית אינו רואה לנדון דדין, משום די"ל שזה היה כדי שעד שישן יקיים המצוה, וכן תיכף כשיעורר בבוקר יקיים מצוה ציצות ולא יחכה עד שילבוש, ויש שכתבו ששמירה

לעסוק בתורה א"כ כיון דבזמן השינה נמי אפשר לעסוק בתורה כמו שכתב בבעל הטורים א"כ קשה למה הוה שינה הפסק. ³ האריך בזה בשו"ת קרן לדוד (א"ח סי' י"ח), שדה חמד (אות י ישן).

⁴ כצד זה מובא ביעב"ץ, דהיעב"ץ (בשו"ת ח"ב סימן צ"ז) כתב, שאדם ישן נחשב לשוטה הפטור מן המצוות.

וכן כתב בקרן אורה במסכת מנחות (דף לו ע"ב בד"ה אמר בסוף הדיבור) וז"ל ועי' מ"א ז"ל שכתב (בסי' כא סק"ב) בשם כתבי האר"י ז"ל להביא רא"י דמצוה לישן בטלית קטן מדוד המלך ע"ה שלא נצטער אלא במרחץ שהי' ערום בלא מצוה ולא נצטער בשעת שינה ע"ש ולפי הנ"ל אין זו מוכרח דלא נצטער אלא כשהוא ניעור אבל בשעת שינה לאו בר חיובא הוא עכ"ל.

וכן כתב הערוך השולחן (באו"ח סי' כ"ח סעי' ו') שהישן פטור מכל המצוות והרי הוא כמת, ולכן מברך המחזיר נשמות לפגרים מתים, ואין עליו שום חיוב אז, וכ"כ הפרי יצחק (בח"א סימן יא).

⁵ וכן פסק בשו"ע הלכות קריאת שמע (סימן ס"ג סעיף ה') דכתב המחבר אם היה ישן מצערים אותו, ומעירים אותו, עד שיקרא פסוק ראשון וכו'. ומפשטות המחבר משמע שהישן מחיוב במצות, וממילא יש חיוב להקיצו, וזה סתירה לצד ב' עיין בהארה הבא.

⁶ לצד זה קשה הפסק של המחבר (שם) דכתב אם היה ישן מצערים אותו, ומעירים אותו, עד שיקרא פסוק ראשון וכו'. ומפשטות המחבר משמע שהישן מחיוב במצות, וממילא יש חיוב להקיצו, וזה סתירה לצד זה.

אבל עיין בהליכות שלמה (הלכות תפילה מילואים יב') דמציין המקור"ח (להחיות יאיר) שכתב על דברי השו"ע דישן פירוש מתנמנם, אבל ישן ממש אין חיוב להקיצו, ובעצם המקור לדין זה הוא מגמ' במסכת בברכות (יג ע"ב) א"ל רב נחמן לדרו עבדי, בפסוקא קמא צערן, טפי לא תצערן, ופירש"י (שם ד"ה בפסוקא קמא צערן) דמירי במתנמנם דשפיר חייב עדיין במצוה, דמתנמנם אינו כישן.

⁷ כתבתי מצד ערבות ככוונה משום דיכול להיות שמצד הדין של הוכיח תוכיח יש חיוב להקיצו.

בעצם יש לעיין מה החילוק בין החיוב ערבות להחיוב להוכיח תוכיח, ויש בזה אריכות גדול בהפוסקים ואין כאן מקומו להאריך בזה (ובעזה"ה אכתוב בנפרד בענין זה) אבל ערבות הוא וודאי רק במי שמחויב בדבר, אבל החיוב של הוכיח תוכיח יכול להיות ששייך אפילו למי שאינו מחויב בדבר, וממילא לצד זה שישן אנו בר חיובא אז מצד ערבות וודאי אינו צריך להקיצו, אבל מצד החיוב של הוכיח תוכיח יכול להיות שחייב להקיצו כדי שלא יבטל מן המצוה.

⁸ אבל אפילו לצד זה יכול להיות אם אדם הלך לישון אחר שכבר הגיע הזמן של המצוה אז יש חיוב להקיצו, דרק על חיוב שמגיע

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא, אז יכול להיות דמקיים מצוה¹⁰ אפילו בשעה שישן.¹¹

----- מקורות וביאורים -----

הנה מוכח להדיא מדברי הרע"א, וכדי לקיים דברי האר"י צריך לישן בטלית קטן שלובש גם ביום, דבמיוחד ללילה לכו"ע אינו מקיים מצוה כלל. וכ"כ פסקי דינים להצמח צדק (או"ח ג' ב') ליהזר לישן בלילה בט"ק המיוחד ליום ולילה, תורה חיים סופר, ובדרכי חיים ושלום (אות ל"ח) סק"ה, דרכי חיים ושלום שם בהגה"ה, וכן בספרי תלמידי האר"י ז"ל (המובאים גם בכה"ח שם) כתבו שלא הסיר את הט"ק שלבש ביום, ובשו"ת ויברך דוד (ח"א סי' ה') שכן נהג מהר"י דושינסקיא זצ"ל. וכן הובא הוכחת הג"ר עקיבא איגר באשל אברהם מהדו"ת. והוסיף שם עוד טעם על מה שיש לישן בטלית קטן המיוחד גם ליום, משום חשש איסור כל תוסף, דמלבד המיוחד ללילה דלכו"ע אין בו מצוה ואם לובשו נראה כמוסיף עיי"ש, (והאריך בזה גם במהדו"ק).

אולם במנהגי קול אריה הובא דהגאון הקול אריה לא חשש ע"ז, והי' לו טלית קטן מיוחד לשינה, וכמדומה שכן מנהג רוב העולם. ואיכא בזה מעליותא משום נקיות, כמו שהעיר גם באשל אברהם דהטלית קטן המיוחד ליום אינו מסוגל לישן בו, מצד מה שאמרו חז"ל (עירובין דף ס"ה ע"א) אי קרצתו כינה לא תנאי, (ועי' שו"ת קני תורה ח"ד סי' א').

ובסידור הרב כתב שהמדקדקים נוהגים לישן בט"ק כדי שאם ישן ביום לא יהיה ערום במצות. ולפי דבריו מיישב ג"כ אמאי מותר לשכב בבטלית המיוחד ללילה, שהרי כל לבישתו בלילה הוא כדי לצאת בו חובת ציצית ביום, והוה עיקרו ליום, וגם כל תוסף אין כאן רלא היה בטלית לילה.

מעשה רב, ראיתי בשם הרה"ח ר' אברהם בראנדער שליט"א שהה"ק האדמו"ר מבעלזא צוקללה"ה היה לו ציצית של קוטי"ן מיוחד ללילה.

והשבט הלוי (חלק י' ס' ב) כתב בענין באיזה ט"ק לישן בלילה, אם במיוחד ליום, או במיוחד לשינה, והביא מספרן של צדיקים לכאן ולכאן ומסיים ואין לי דבר מקובל בזה, אבל לבי אומר כי מספיק לחסידות זה שהוא חומרא בעלמא גם ט"ק של לילה, וגם דעי"ז נתחדש חביבת המצוה של ט"ק ביום חדשים לבקרים.

במנהגי קאמרנא כתב שהיה להם ט"ק מיוחד לשינה, הט"ק היה לובש על בגדי תחת הבגד העליון, ומבואר בשלחן הטהור דבט"ק המיוחד למצות אין לשכב בו, וטלית מיוחד לשינה היא כסות ללילה ופטור מציצית. על כן ילבושו לפעמים גם ביום.

ובספר פאר מנחם (סימן א') כתב ליישב את דעת הנוהגים לישן בט"ק המיוחד לשינה, ולומר שכסות המיוחדת לשינה אם היא רגיל לישן בה גם ביום, הרי הוא נחשבת ככסות המיוחדת ליום ולילה וחיבת ציצית לדעת הרא"ש אפי' כשלושה בלילה, ואינו דומה למ"ש בשו"ע (בסי' יח סעיף ב) בסדינים שאפי' אם מתכסה בהם ביום מ"מ דינם ככסות לילה, דיש לחלק דהיינו דווקא בסדינים שמתכסה בהם לצרכו בלבד ואין דעתו עליהם לשם מצות ציצית, משא"כ בטלית קטן המיוחד לקיום מצות ציצית, וכשלושה ביום דעתו להחשיב לבישה זו לשם מצוה ולעשותו כסות יום, ולפיכך צורך המצוה שיש לו בלבישתו מחשיבה את הלבישה ביום שלא תהא טפילה ללבישת הלילה, וממילא גם כשלושה בלילה מקיים מצות ציצית לדעת הרא"ש, ושוב גם אין כאן חשש כל תוסף כשלושה מחמת הספק.

ויש להביא ראיה לסברא זו מדברי הב"י (בסי' יח בד"ה וכתב מהר"י ז"ל) וז"ל, והנה זאת הציצית שאנו עושים לשם מצוה ולא לשם מלבוש וכי' אי"כ בלילה אפי' לסברת הרא"ש יראה שאין בו חיוב, כיון שלילה פטור מציצית וצ"ע עכ"ל, ואינו נ"ל שאע"פ שאין אנו עושים אותו לשם מלבוש מ"מ מלבוש הוא, ומה שאנו עושים אותו לשם מצוה מהני לומר שהוא כסות המיוחד ליום, וא"כ גם בלילה יש בו חיוב ציצית עכ"ל.

ולמדנו מדברי הב"י שמלבוש שלובשים אותו כדי לקיים מצות ציצית ולא להנאת לבישה, מ"מ הלבישה לשם מצוה מחשיבה אותו כלבוש של יום, וא"כ י"ל גם בלבוש העשוי ללילה, מ"מ אם לובשים אותו גם ביום ומכוונים לשם מצוה, ובכדי שיתחייב בציצית ויקיימו בו מצות ציצית, לבישה זו שהיא לשם מצוה

יש אפילו כשאינו מקיים המצוה (ואי"ה ביש לחקור על סדר השו"ע אכתוב בזה).

¹⁰ ובענין לבישת ט"ק בשעת שינה יש שנוהגין ללבוש ויש שלא נהגו.

ולצד א' וודאי צ"ע למה לא ילבושו כולם ט"ק בשינת הלילה שמקיימים המצוה לדעת הרא"ש.

ויש בזה כמת תירוצים.

(א) ראיתי חידוש נפלא שכתב הרה"ג ר' משה שטרונבוך שליט"א (בספרו הלכות הגר"א ומנהגיו מצות ציצית)

בשם הראגעטשאונער (בצפנת פענח סוף הלכות ציצית) דאפילו לדעת הרא"ש שכסות יום חייב בלילה, אין לו הקיום מצוה בלילה, שבאמת בחיוב ציצית יש ב' דינים על הגברא, ועל החפצא, דאע"ג דלדינא קיי"ל דציצית לאו חובת טלית אלא חובת גברא, מ"מ זהו רק לתוספת שאין חובת טלית לחוד, אבל גם חובת הגברא מוספת על חובת הטלית, וזה מבואר בב"ח סי' ח' ד"ה ואם יש ובחי' מהר"ח (שם) ולפי"ז נראה שעיקר המצוה וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה', מייירי לכ"ע ביום שהוא זמן ראיה, ובלילה פטור, ולכן אין אומרים פרשת ציצית בלילה, ומ"מ בגד שנתחייב ביום לא נפטר מחיובו בלילה כשלושה, שזהו התנאי לחיוב דוקא כשלושה, למאי דקיי"ל דלאו חובת מנא לחוד הוא ועל ד' כנפות כסותך אשר תכסה בה ממעט כסות לילה, שאז דווקא נפטר גוף הכסות, אבל אין בלילה מצוה קיומית לרדוף אחריה לכ"ע, שגדר המצוה בלילה גם להרא"ש דשרי בלילה בציצית דוקא, אבל זמן קיום המצוה לגברא לרדוף אחריה הוא ביום דווקא, שביום שייך וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' והקב"ה מעניש בעידן ריתחא וז"ב בדעת הרא"ש.

וממשיך שם לומר דאפשר שזה שיטת הגר"א זצ"ל שמחייב ברכה בלן בלילה שלא מקיים או מצוה קיומית לכ"ע ואף שלא"ש מברך בלילה על כסות יום למחבר להלן היינו שלא הותר לו ללבוש הבגד אלא בציצית דוקא אבל קיום המצוה לרדוף אחריה ביום לכ"ע ולכן אין הידור ללבוש ט"ק בלילה לכ"ע וא"ש ודו"ק היטב בזה (ומסיים שם ומיהו אין התיררץ על המנהג מספיק שבקיץ אף ששוכב אפשר לזכות במ"ע קיומית מעמוד השחר).

(ב) ראיתי בספר אשל אברם מבוטשאטש (סוף הל' ציצית), שהביא בשם ספר יסוד יוסף, שכתב שלא לישן בציצית בלילה עפ"י מש"כ הרמ"א (סי' כ"א) ד"א שלא לשכב בטלית שיש בו ציצית משום דהוי זלוול בציצית לישן בהם עיי"ש.

אמנם באשל אברם (שם) דחה דבריו, דהרי הרמ"א עצמו כתב שם דנהגו להקל לשכב בהם, ועוד דהרמ"א מייירי בטלית גדול, דבט"ק פשיטא דשרי וכמו שנכנסים בו לבית הכסא ועוד ע"ש בכל דבריו.

¹¹ וכדי לקיים המצוה צריך ללבוש דווקא ט"ק שלובש ביום דטלית קטן המיוחד ללבוש רק לשינה הוה כסות לילה ופטור לכ"ע.

ובמגן אברהם (סי' כ"א ס"ק ב') מביא מכתבי האר"י (פרי עץ חיים שער הציצית סוף פרק א'), שעפ"י סוד יש לשכב בלילה בטלית קטן, ומביא מהא דאמרינן פרק ד' דמנחות (מ"ג ע"ב) כיון שראה דוד עצמו ערום בבית המרחץ אמר אוי לי שאני ערום מן המצות, ומדלא אמר כן בלילה שהי' ג"כ ערום, על כרחך שהי' שוכב בטלית קטן.

וכתב בהגהות רעק"א דלפ"ז היי' מוכח שיטת הרא"ש לעיל ריש סי' י"א [הלכות קטנות ריש הל' ציצית] דכסות יום בלילה חייב, דאלו להרמב"ם [פ"ג מציצית ה"ז] דפטור, א"כ אפילו היה שוכב בלילה בטלית קטן הא מ"מ הוא ערום מן המצות דאין לו קיום מצות ציצית כיון דפטור מציצית ע"כ.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, ¹² אז אינו מקיים מצות ציצות.¹³

לצד א' דהישן בעצם מחיוב במצות, אז י"ל ¹⁵ שיש כח ¹⁶ להנדר. ¹⁷

נפק"מ ג' לגבי מי שנדר בחלום אם צריך היתר או לא.¹⁴

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז אין שום תוכף להנדר.

----- מקורות וביאורים -----

בהסכמה בלב, דבקדשים כתיב כל נדיב לב עולות (כמבואר פ"ג בשבועות) וכיון דהגאונים לא מיירי אלא בנדרי מצוה ואפ"ה כתב הרשב"א מדינא לא בעי היתר אלא שיש לחוש לדברי הגאונים.

ויהיה נפק"מ לדינא בהסבר החת"ם סופר בשיטת הרשב"א

(א) דרך בנדרי מצוה שחלים גם בלב כדיליף מקרא דכל נדיב לב (בשבועות כ"ז ב') יהיה מחיוב לקיים, משע"כ סתם נדר שלא חל בלב אז אינו מחייב לחוש אפילו לפי דעת הרשב"א.

(ב) במי שנדר באמת מעות לצדקה וחשב על זה ביום, ובלילה חלם שנודר סכום זה לצדקה, דלפי החת"ם סופר דהסיבה שצריכין לחוש הוא משום שוודאי חשב עליו ביום, אי"כ כאן שיודע שחשב כן ביום, ונותן סכום זה לצדקה, אז וודאי דאינו חייב לתת שתי פעמים, כיון דהרור שהיה לו היה ממעשה שבאמת קרא.

והנה דברי החת"ס, והיעב"ץ צ"ע.

(א) דסתמת לשון השי"ע דהצריך התרה, משמע בכל סוגי הנדרים, אפילו לאו נדרי מצוה, כן הקשה בשבט הלוי (ח"ב קכ"ז אות ב').

(ב) דאם טעמא דהרשב"א משום חיישינן שהרהר הנדר ביום, אז מ"ט הצריכו לכתחלה התרה בפני עשרה, וכן הקשה הפת"ש (ר"י סק"ג).

(ג) ובדבר מלכיאל (ח"ב סי' ע"ב ס"ק כ"א) כתב עוד דאע"פ דסברת החת"ס נכונה מאוד, מ"מ אין זה כוננת הרשב"א, שהרי הרשב"א שכתב לחוש איירי במי שנדר שלא לאכול אצל חבירו וכמוכא בב"י (ר"י ב') וא"כ מפורש כתב לחוש אף בנדרי דבר הרשות (וכן הרבה להשיב בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ק"ס על דברי החת"ס הנ"ל ומסיק שוודאי יש לחוש גם בנדר על דבר הרשות וסמך ראיות לדבריו מדברי הרשב"א עצמו ע"ש וכן מסיק נמי בשו"ת באר משה (ח"ג ק"ע סק"ז))

בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ב סי' ע"ד) כתב בזה דבר מחודש, דהטעם שיש לחשוש לנדר בחלום, הוא משום דיתכן הדבר שנשמת האדם שעלתה למרום בשעת שינתו עשתה את הנדר, ובתוצאה מכך ראה האדם את כל הענין בחלומו, וחידיש בענין זה עוד, שנדר שנעשה על ידי נשמתו של אדם חל על האדם וחובה עליו לקיימו. והוכיח את הענין ממה שקבלו בני ישראל בשעת מתן תורה את התורה לקיימה בשבועה עליהם ועל זרעם, ולכאורה איך היה אפשר להשיב את זרעם, והת"י הוא, כי נשמות כל ישראל עד סוף כל הדורות עמדו בהר סיני, והם קבלו את השבועה, הרי שנדר ושבועה שנעשתה על ידי הנשמה, שלא בלבד הגוף, חובה לקיימו.

¹⁷ בתשב"ץ (ח"ב סימן קכח) הקשה שיש סתירה בין שני גמרות, דהגמ' במסכת בסנהדרין (דף ל') אמר שאם אמרו לו בחלום מעות אלו של מע"ש, אמרינן דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים, ואילו בענין נידוי בחלום מצינו בנדרים (דף ח' ע"א) ובשו"ע (סימן של"ד סעיף ו') שצריך להתיר.

ולענ"ד יש לעיין בהקשיא דאינו דומה הגמ' בסנהדרין להגמ' בנדרים, דבסנהדרין היה החלום שהודיע לו בחלום שהממון הם מעשר שני, וממילא יש לומר שדברי חלומות לא מעולין ולא מורדין, דהיינו דמה שראה בחלום היה דברים בטלים, אבל בנדר לא היה הודעה אלא הוה פעולה דהיינו נדר בחלום א"כ יש לדון אם פעולה זו מחייב אותו או לא וצ"ע.

ובתשב"ץ מתרץ דבעצם יש רק ספק אם החלומות נכונים, ממילא במע"ש שיש לו חזקת ממון, אזלינן בתר חזקה דהספק הוא ממוני, אבל בספק נידוי מחמירים ככל ספק איסור (והו"ד בשיבת ציון לבן הנוב"י (סימן נ"ב) בקיצור).

חשובה היא, ואינה בטילה ללבישה של לילה, ונקרא על ידה כסות המיוחדת גם ליום החייבת בציצית, וממילא לדעת הרא"ש מקיימים בה מצות ציצית גם כשלושה בלילה.

ויש להביא סמך לזה ממי"ש בספר כלי חמדה בפרשת וילך לבאר מנהג העולם שבעת ששואלים תפילין מאיש אחר משנים את מידת הקשר של ראש כפי מידתם, ואח"כ מחזירים את הקשר למידתו כבראשונה, ואע"פ שהאבנ"ז (באו"ח סי' קפג) כתב שא"א לצאת יד"ח תפילין בתפילין שאולים ששינה את מידת הקשר לפי מידת ראש השואל, משום שנמצא שאינו קשר של קיימא שהרי הבעלים ישנו את הקשר שנית כפי מידתם, והשיגו עליו שהרי בשו"ע (סי' יד סעיף ד' בהגה) פסק שמותר לשאול תפילין של חבירו אפי' שלא מדעתו ולהניחם, ואע"פ שרחוק הדבר שיתאימו למדתו, ומשמע מסתימת הרמ"א שמותר גם לשנות את הקשר, ולהחזירו אח"כ למצבו הראשון, על כן ביאר בכלי חמדה שם שבקשר שנעשה לשם מצוה די שיקשרנו למשך זמן המצוה כדי שייחשב עי"ז כקשר של קיימא, כי המצוה מחשיבת לקשר זה כקשר של קיימא. וא"כ ה"ה בציצית י"ל כעין זה, שהלבישה לשם מצוה מחשיבתו ככסות יום אע"פ שאינו לובשו ביום אלא זמן מועט.

(וי"ל עוד שאפי' לדעת האבנ"ז בתפילין שקשירה לזמן המצוה בלבד לא הוי קשר של קיימא, היינו דוקא בתפילין, שכיון שקשר של קיימא צריך שיקשרנו לזמן מסויים, כמו שמצאנו לענין שבת, ואינו תלוי בחשיבותו של הקשר, אלא במשך הזמן הראוי לו להיותו קשור, וכל שלא קשרו למשך זמן זה, לא מהני מחשבתו, שהרי במציאות הוא עומד להתירו, אבל בציצית שהטעם שבאופן שרוב לבישת הבגד היא בלילה הריהו נחשב ככסות לילה אע"פ שלובשו לפעמים ביום, הוא משום שלבישת היום בטלה ללבישת הלילה לפיכך י"ל שאם לבישת היום היא חשובה, משום שהיא נעשית במיוחד לשם קיום מצות ציצית, שוב אין לבישה זו בטלה ללבישת הלילה.)

¹² לכאורה קשה לצד זה דלמה לא יברך על לבישת הציצית מי שישן ביום הא בשעת שינה לא הוה בר חיובא, ועיין בהליכות שלמה שרוצה לדחוק עצמו דכיון דלבש כל הזמן בהציצית אז לא הוה הפסק.

¹³ ולצד זה אילו יש לתרץ יותר בפשטות אלו שנוהגים ללבוש ט"ק המיוחד לשינה, משום שאין כוננתם לקיים המצוה בשעת שינה, דהא אין שום קיום מצוה בשעת השינה אלא הם לובשין הט"ק כדי לקיים המצוה עד השינה וכשקם בבוקר, נמצא שאין זה מיוחד יותר ללילה מביום אלא הוה כסות המיוחד לשניהם דמחויב בציצית.

¹⁴ הנה הר"ן והרשב"א פליגי בגמ' בנדרים (ח, ב) בהא דנדר בחלום אם בעינן התרה או לא, דהרשב"א ס"ל דבעינן התרה, ומאיירך הר"ן ס"ל דלא בעינן התרה.

ויש לעיין דבמה נחלקו. וי"ל שתלי בחקירה שלנו..

¹⁵ להרשב"א שהנדר שנדר כשישן חל ע"כ צ"ל דגם בשעה שאין הגוף פועל וישן יש ממש במעשיו, וע"כ דלא נקרא שוטה.

¹⁶ אבל אין זה מוכרח. דהנה המפרשים הקשו על הרשב"א דהא נדר בחלום אין ביטוי שפתיים, ואף לא לב לנדור, ואמאי בעי התרה.

בהג' יעב"ץ ובחת"ס (יו"ד סימן רכב) מתרצים די"ל דדברי הגאונים שחששו לנדר בחלום, א"א לומר שיהא חזק בלי טעם דהרי קי"ל במסכת סנהדרין דדברי חלומות לא מעלים ולא מורדין, ועוד דאין כאן הוצאה וביטוי שפתיים ומ"ט חששו לו, וצ"ל דאין מראין לו לאדם אלא מהרהורי יומא וכי' וחששו שמא קיבל בלב בהקיץ דבר זה, ואנו מחמירים להתיר הסכמה בלב וכי' ע"כ הגאונים מיירי מנדר שיש בו נדנדוד מצוה, דבהא מחמירין

נפק"מ ד' במי שמדליק נרות חנוכה מאוחר, כשכבר בני הבית ישנים, אם צריך¹⁸ להקיץ או לא.

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא, אז אינו צריך להקיץ¹⁹.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז צריך²⁰ להקיץ.

נפק"מ ה' אם מותר²¹ להרדים הרדמה כללית גדול שמל עצמו.

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא, אז יכולן להרדים אותו.²²

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל אז אי אפשר להרדים אותו.

נפק"מ ו' אם אפשר לצדיק מת להוציא אדם חי ידי חובתו, או לא.²³

----- מקורות וביאורים -----

הדלקת בעל הבית, ואי ישן לאו בר דעת הוא שפיר בעי להקיץ משנתן דכיון דבאותו שעה הוה כמו לאו בר חיובא דאינו יוצא בהדלקת בעל הבית.

¹⁹ דיוצא ממילא בהדלקת ראש הבית, דהא אינו מחיוב להיות שם בשעת הדלקה כדי לצאת ידי חובתו.

²⁰ דהא בשעת שהם ישנים נדונים כשוטה וזה וודאי דמי שהיה שוטה בשעת הדלקת ראש הבית דלא יצא ידי חובתו.

²¹ יש הרבה נקידות שדנו הפוסקים בענין להרדים הרדמה כללית בשעת הברית, אבל כתבתי רק מה שנוגע לחקירה שלנו.

²² אבל יש לעיין דאפשר שכאן גרוע יותר, דבשלמא אדם שישן באופן טבעי כיון דאפשר להעיר אותו או מובין שהשינה לא נקרא לאו בר חיובא, משע"כ מי שמרדימין אותו הא באותו זמן אי אפשר להעיר אותו ממילא יכול להיות דגרע טפי וצ"ע.

²³ במסכת כתובות (דף ק"ג ע"א) אמרו חז"ל, כי רבי (רבינו הקדוש) לאחר פטירתו היה מגיע כל ערב שבת לביתו. בגליון הש"ס על אתר מביא הגרע"א מדברי "ספר חסידים" (סימן תתשכ"ט) שמוסיף על כך: "ורבינו הקדוש היה נראה בבגדים חמודות שהיה לובש בשבת, ולא בתכריכין, להודיע שעדיין היה בתוקפו, ופוטרו את הרבים ידי חובתן בקידוש היום. ולא כשאר המתים שהם "חפשי מן המצוות", כי אם כחי בבגדים כמו שהיה לובש בחייו, והצדיקים נקראים חיים אפילו במיתתם, ופוטרו בקידוש בני הבית!"

חידוש עצום כתוב כאן. רבי היה מוציא את הרבים ידי חובת מצות קידוש, גם לאחר פטירתו מן העולם.

רבים עמדו כבר על כך, כי אמנם "צדיקים במיתתן קרויין חיים", אבל עדיין אינם בגדר "בר חיובא" בשביל להוציא אחרים ידי חובתן במצות קידוש היום של שבת, שכבר אמרו "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות" (נדה ס"א, ב') והרי כלל גדול בידינו כי "כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן" (ראש השנה כ"ט, א') וכיצד הוציא רבינו הקדוש את הרבים במצות קידוש, והיא באמת תמיהה גדולה.

ומצאתי בספר "שדי חמד" (חלק ג' עמוד 46) שמביא על כך משמו של גאב"ד טארלא ז"ל בספרו "דבר אליהו" כדלהלן: המהרש"א ב"חידושי אגדות" למסכת בבא מציעא (דף פ"ה ע"ב) כתב: "שהצדיקים במיתתן קרויין חיים, והמיתה אינה אלא כשינה, כאמור ל"שיני עפר"! בזה הוא מבאר מה שאמרו חז"ל שאמר אליהו "אדאוקימבא לאברהם ומשיב ידיו ומצלי" "שהעמידו מתוך השיבה ומשי ידיו לתפילה כדין הישן על מיטתו שצריך נטילה לתפילה", כתב המהרש"א. [ועיין עוד מהרש"א (בבא בתרא ב"ח, א' ד"ה אשכחיה) ומו"ר הגר"ח קביבסקי שליט"א כתב לפרש מה שאומרים בתפילת "בשמת": "המעורר ישנים והמקיץ נרדמים" וז"ל קאי על תחיית המתים, וצדיקים נקראו "ישנים", ועמי הארץ נקראים "נרדמים", וכולם יקומו בתחיה"מ כמו שאמרו חז"ל עכ"ל (הובא בס' "שמעה תפילתי" עמ' רב"ח).]

וזה תלי בחקירה שלנו אם הישן נקרא בר חיובא. לאחר שהוא מוכיח שה"ישן" בר חיובא הוא במצוות, [אלא שבזמן שהוא ישן הריהו "אנוס" מקיום המצוות, אבל במה שיכול

והקשה עליו בספר צמח יהודה, דאם ספק מע"ש הוא ספק ממוני הוא תלוי במחלוקת ר"מ ור' יהודה אם מע"ש ממון גבוה או ממון הדיוט, (עיין קידושין נד ע"ב ב"מ צ א מנחש פב א סוכה לה א) אבל לפ"ז נפל תרוצא בבירא דהרי אנן קי"ל כר' יהודה ועיסת מע"ש לחכמים חייבת בחלה (סוכה שם סוף א' ברמב"ם פ מבכאים ה"ד) וע"ש בחידושי קהלת יעקב ובמפרשי הרמב"ם ובאחרונים.

ובשיבת ציון (שם) תירץ עוד שמע"ש הספק לשעבר מה היה עם הכסף ובוה לא אזלינן בתר החלום לחומרא דמן השמים מודיעים לפעמים רק עתידות, אבל הודעות לעתיד כמו נידוי ונדר יש להחמיר וע"ש.

וכל היסוד שלו צריך עיון לענ"ד דלמה לא יודיעו ישנות שיש להם הנהגות לעתיד, איך להתנהג עם הכסף או אפי' עבר לעשות תשובה וצ"ע

¹⁸ כדי להיבין הנפק"מ והשייכות לכאן יש להקדים.

כתב השו"ע (סימן תרע"ב סעיף ב') וז"ל שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק, שהוא כמו חצי שעה וכו', ומיהו הני מילי לכתחילה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה, ואם עבר כל הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין עכ"ל.

והמשני"ב (שם ס"ק י"א) כתב בזה דהא דפסק השו"ע דזמן הדלקתו כל הלילה היינו דוקא אם בני הבית נעורים, אבל אם ישנים אין לברך עליהם, אלא ידליק בלא ברכה, דכמו דלדידהו לא היה מברך אלא בזמן פרסום הנס, הכא נמי לדידן, ואם בא לביתו קודם עלות השחר, ומצא בני ביתו ישנים, מן הנכון שיקיץ כדי שיוכל להדליק בברכה עכ"ל.

ומבואר מדבריו דהא דמצי להדליק נר חנוכה בברכה כל הלילה, הני מילי בגוונא דאכתי בני ביתו נעורים בזמן הדלקתו, דאיכא בהכי מקצת פרסומי ניסא בהדלקה, אבל בגוונא דבני ביתו ישנים לא סגי לאדלוקי נר חנוכה בברכה, והלכך מן הנכון להקיץ משנתם כדי שיוכל להדליק בברכה.

היוצא מכל הנ"ל.

דמהמשנ"ב משמע שכל הסיבה שצריכין שהבני ביתו להיות נעורים הוא רק משום חסרון של פירסומא ניסא.

אבל יש לעיין בזה, דאפילו דבעצם לא מיחייבי בני הבית למיהוי כלל בשעת הדלקה, מכל מקום הכא דישנים אפשר דגרוע טפי, דלא הוו ברי חיובא במצוה, ולא מיפטר בהדלקתו, דהא אף דהחוב הדלקה הוה על הבית, אבל זה ודאי דהוי חיוב ביחס לגברא, וכל דהגברא לאו בר חיובא במצות נר, ממילא אין חובת הדלקה בביתו, ואי הכי להצד ב' דישן לאו בר דעת הוא, ממילא הוי מחוייב בהקצת בניו ובני ביתו דבלאו הכי אינם יוצאין ידי חובה בשינתם, ולא עדיף מאחד מבני הבית דהיה שוטה בתחילת הלילה, וחזר ונשתפה קודם עלות השחר, דאף דהדליקו נר חנוכה בביתו, אפילו הכי נראה בפשטות דחזור ומדליק נר חנוכה לנפשיה, דהא אף דנר חנוכה חובת הבית הוא, מכל הוי החיוב ביחס לגברא, וכיון דהוי שוטה לאו גברא הוא.

והשתא מובין שפיר דתלי בהאי נידון אי ישן בר דעת הוא או לאו, דאי ישן בר דעת הוא לא בעי להקיץ משנתן דהא יוצא ע"י

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא, אז מובין ²⁴ דכיון דהמת נקרא רק ישן ממילא יכול להוציא אחרים ידי חובתן.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז קשה האיך יכול רבי להוציא בני ביתו ידי חובתן.

נפק"מ ז' אם אפשר להקריב קרבן בשעה שהאדם ישן. ²⁵

לצד א' ²⁶ דהישן בעצם הוה בר חיובא, אז יכולן להקריב הקרבן אפילו בשעה שהוא ישן.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, דוגמת מי שנשתטה, ²⁷ אז אי אפשר להקריב הקרבן בשעה שהוא ישן. ²⁸

נפק"מ ח' בהטעם דכשנתן בידה והיא ישנה אינו גט. ²⁹

לצד א' דהישן בעצם מחויב במצוות, אז הטעם דאינו גט הוא משום דאינו שמור.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז הוה הטעם משום דאינה בר דעת

----- מקורות וביאורים -----

שום חלוח דין מלבד קיום המצוה, א"כ בחש"ו דלאו בני מצוה נינהו לא קיימו שום דין וע"כ כשהגדילו חזרו לחיובן, עכ"ד.

וא"כ לפי"ז אין להוכיח מהתוס' בסנהדרין דישן מחויב במצוות ממה דעולה לו הקרבן לחובתו בשעה שהוא ישן, דאף אם נימא דמצוות הקרבה באמת לא קיים כיון דהיה פטור אך מ"מ הו"ל קרבנו ועלה לו לחובתו.

²⁷ ולצד זה קשה מה שהקשה תוס' על רש"י דהאיך יכולן שליח להקריב קרבן הא אפשר שהמשלח ישן בעת ההוא, עיין ברבינו יונה (שם) שסובר כרש"י, ומדחה רא"י תוס' דהאיך יכול שליח להקריב קרבן כשאינו יודע אם המשלח ער או ישן, דאין הכא נמי השליח צריך להקריב הקרבן בשעה שבני אדם אינם ישנים. ונמצא אם הוא יודע שבדרך כלל אדם זה ישן בשעה מסוים ביום אז אי אפשר להקריב הקרבן באותו זמן (וצ"ע אם צריך הבעל הקרבן לברר אח"כ אם הוא ישן באותו זמן להפקיע החזקת חיוב שלו).

ובאמבואה דספרי בפרשת קרח [פי"ח פ"ג] הביא כן בשם התוס' שאנן בסנהדרין שם וז"ל, דמכאן משמע דאסור להקריב על אדם בשעה שהוא ישן, דלא הוי כבר דעת וכו' עכ"ד, [ולא ידעתי אם הוא העתק לשונו].

²⁸ אבל אין זה מוכרח דלצד ב' דישן נדון כאינו בר דעת דאי אפשר לשליח להקריב עבירו, דיעוין בב"י (אה"ע סי' קל"ח) שכתב דאף אם נימא דהישן נידון כמי שאינו בר דעת, מ"מ שלוחו ודאי יכול לגרש אשה, שאל"כ לא היה לנו להכשיר שליח קבלה אלא אם כן ידענו שהיתה נעורה בשעת קבלתו הגט, ואם אין הבעל במקום האשה הוא דבר שאי אפשר לעמוד עליו, וסתם שליח קבלה כשאין הבעל במקום האשה הוא צריך, ובהדיא תנן [גיטין סה.]. דיכולן לעשות שליח לקבלה עיי"ש. ומפורש לדבריו דאפילו לצד ב' דה"נ אפשר להקריב קרבנו של ישן.

וההסביר בדבר הוא פשוטו שכיון ששלח שליח, אז השליח הוה במקומו דכיון דכל החסרון הוא במציאות דישן, אבל השליח אינו ישן.

²⁹ בגמ' מסכת גיטין (דף ע"א) כתב נתן בידה והיא ישנה וכו' אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך. בגמרא מבאר שישנה לאו בת איגרושי היא'.

ובטעם הדבר נחלקו הראשונים, ד'הרשב"א מפרש לפי שאין הגט שמור בידה, ובעין זה פירש בר"ן (מ ע"א ד"ה נתן) שכיון שצריך ליתן הגט למקום המשתמר הרי כשהיא ישנה לא מיינטר (והוסיפו הראשונים שגרועה היא מחרשת שיכולה להתגרש כמבואר (שם) לעיל נה) שהחרשת יודעת לשמור גיטה ומשום כך יש לה יד להתגרש אבל ישנה אין לה יד ולא דעת כלל).

והרא"ש (שם סי' ד) מפרש שכיון שהיא ישנה אין לה דעת כלל. היוצא מזה דנחלקו הראשונים אם ישן נקרא בר דעת.

לקיים בעת השינה הריהו "בר חיובא" בזה, הרי ממילא מבוארים ומובנים כמין חומר דברי "ספר חסידים", שרביבו הקדוש הוציא את הרבים ידי חובת קידוש היום בשבת, כי כאמור ה"ישן" בר חיובא הוא במצוות!

²⁴ ודאי שזה חידוש נפלא, אבל רק לצד זה יש הסביר בדברי דבר אליהו.

²⁵ כדי להבין הנפק"מ והשייכות לכאן יש להקדים. והנה בסנהדרין (מז.) איתא גבי דיחוי בקרבן, שר' יוחנן אמר שיש דיחוי בקרבן בין בהמיר דתו ובין בנשתטה, וצריכא דאי אשמעינן המיר דתו משום דאיהו דחה נפשיה בידיים, אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי, ופירש רש"י ככל בני אדם הישנים בלילה ואינם נידחי בכך לאחר שניערו, משמע דבשעת שינה אינו בר קרבן.

אבל בתוס' (שם ד"ה אימא) כתב דישן חזי לקרבן אפי' בשעה שהוא ישן, והא ראייה דשליח מקריב קרבן בחזקת המשלח חי, ולא חיישינן שמא ישן בשעת הקרבה. הרי דדעת תוס' הוא שישן הוא בר חיובא. וכן סובר היד רמ"ה דכתב דישן אינו בר קרבן דכתיב לרצונו, ומשמע דאי לאו הכי היה מותר להקריב קרבן בשליחותו כיון דבר חיובא הוא.

ויש לעיין דבמה נחלקו. וי"ל שתלי בחקירה שלנו. (ויש לומר נמי, דזה לשיטתם לביאה בשעת שינה מחלוקת רש"י ותוס').

²⁶ וכן סובר התוס' הנ"ל, אבל אין זה מוכרח, דיכול להיות דתוס' מודה דבעצם לא הוה יישן מחויב במצוות, ואפילו הכא יכולן להקריב קרבנות.

והטעם הוא דהנה הרמב"ם (בהל קרבן פסח ה ז) כתב וכן קטן שהגדל בין ב' פסחים חייב לעשות פסח שני, ואם שחטו עליו בראשון פטור עכ"ל, ובכסף משנה הקשה אטו קטן בר חיובא ופטורא הוא. ובחי' רבינו חיים הלוי מבאר' דכונתו להקשות מהא דמבואר בר"ה (נ"ח א) דאכל מצה כשהוא שוטה ונשתפה לא יצא יד"ח, כיון דהיה אז פטור בשעת קיום המצוה ולפי"ז ה"ה בקטן שאכל מצה לא יצא יד"ח כשהגדיל, וא"כ מ"ש בפסח דפטור מלעשות פסח שני כשהגדל.

ומתוך הגר"ח הקשיא של הכסף משנה, דשאני פסח ממצוה, דבפסח מלבד מצוות הפסח שעליו, יש בזה עוד דין הקרבת קרבן, ובחש"ו לא מצינו רק דאינם בני מצוות משום דלאו בני חיובא נינהו, אבל אינם מופקעים מעצם הדינים ואף דהם פטורים ממצוות הפסח אבל מ"מ בני קרבן פסח נינהו וקרבתם עולה להם לשם פסח ככל הקרבנות שעולין לבעליהן.

ולפי"ז שפיר פסק הרמב"ם דקטן שהקריבו עליו בראשון פטור מפסח שני, דאף אם נימא דליכא בפסח שהקריבו עליו קיום מצוה כלל, אבל מ"מ מאחר שהקריב את הפסח כדינו שוב אין עליו עוד חובת פסח כיון דקיים דין עשיתו, משא"כ במצה דאין באכילתה

נפק"מ ט' אם יישן מצטרף למנין או לא.³⁰

לצד א' דהישן בעצם מחיוב במצות, אז יכול להצטרף למנין.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל אז אינו יכול להצטרף ישן למנין.³¹

נפק"מ י' בהטעם שאדם המזיק חייב רק כשהשכיב עצמו אצל הכלים אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור.³²

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא³³ אז פטור כשאחר הניח שם כלים משום דהאחר פשע.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז פשוט שאינו מחיוב על מה שהזיק באמצע השינה.

34

נפק"מ יא'³⁵ אם מותר להוציא אדם תוך כדי שינה מן הסוכה או לא.

לצד א' דהישן נקרא בר חיובא אז אסור להוציא אדם בשעה שישן.

מקורות וביאורים

הרי שעמד בזה דיש לפטור משום דאינו בר דעת והו"ל כשוטה שהזיק. אבל לא ידעתי איך כתב כן בפירושו הירושלמי דהא בירושלמי איתא שהשני הוא המועד ומבואר דלאו מטעם שוטה פטור ליה. ועוד דקשה דגם כשהלך לשכב אצל הכלים נימא דלאו בר דעת הוא ומה שפושע הוא הוי גרמא, ועכ"פ מבואר דחייב משום שאדם חייב באונס ולא פטרינן ליה משום שאינו בר דעת ומחייבין ליה משום הפשיעה אע"פ שאינו בר דעת.

ומצאתי בכתבי קהלות יעקב החדשים שבת (סי' ל"ד) בענין קיום מצוה כשהוא ישן, כתב ובענין מזיק כשהוא ישן דחייב י"ל דאפי' אם נחשבהו כשוטה באותה שעה שפיר חייב, שאפי' שוטה ישנו בתורת דיני ממונות, ורק היכא דצריך כוונה לא מהני מחמת חסרון כוונה, והא דשוטה שהזיק פטור הוא מטעם דחשוב כאנוס גמור שאפי' אדם המזיק באונס פטור באונס גמור לשיטת התוס', אבל ההיא דישן שהזיק שאינו אונס גמור כדביארו התוס' בפרק המניח והוי כאנוס כעין אבירה שפיר חייב אפי' את"ל דהוי כשוטה באותה שעה, אבל לשיטת הרמב"ן דאדם חייב אפי' באונס גמור והא דישן הוא קודם ואח"כ בא השני דפטור זהו משום שהשני פשע, א"כ הא דחרש שוטה וקטן פגיעתן רעה ע"כ לאו מטעם אנוס אלא משום שינם בני חיובא, ויהא מוכח דישן מחשב שפיר בר חיוב ואינו כשוטה, עיי"ש.

וזה תלי בחקירה שלנו. דבעצם יש לחקור האם בגלל שידע שיש כלים כשהלך לישון נתחייב אם ניזוקו כי אומנם אין לחייב ישן אלא התביעה מדוע הלכת לישון במקום שיכול להזיק וכדברי הרה"ג הגרש"ז אויערבך זצ"ל שהכריע שהולך לישון הוא החייב בסובה אך יתכן ויש צד שני לנמר שכל החיוב לישון הוא מלהזיק בשינה שבשעה שישן ומזיק אז התביעה עליו למה הזקת כי גם ישן יש לו קצת דעת לזהר מנזק.

³³ א"כ בעצם הוה בר חיובא אפילו באמצע השינה, אז מה הטעם שאינו מחיוב על מה שהניח שם כלים באמצע השינה, על זה צ"ל משום שהאחר פשע.

³⁴ רק על מה שהיה שם בשעה שהלך לישון וודאי מחיוב משום העצם הליכה לישון כנגד כלים הוה מעשה הזיק.

³⁵ בספר הסוכה השלם (עמוד תנו) הביא משם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דמותר להוציא אדם תוך כדי שינה מן הסוכה.

³⁰ כתב המחבר (או"ח סימן נה סעיף ו') אם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, או שהוא ישן אפילו הכי מצטרף עמהם עכ"ל.

והק' הט"ז (שם בס"ק ד) שהמהר"י בן לב למד דין זה מהדין הראשון, שאם התחיל אחד להתפלל, ואינו יכול לענות מצטרף, ה"ה ישן, וקשה הא מי שבאמצע תפילתו יכול לשתוק ולשמוע ושומע כעונה, משא"כ בישן, והראיה מריב"ל שס"ל דקטן בעריסה מצטרף כ"ש ישן, תמוה דלא קי"ל כריב"ל, ועוד דישן גרוע גרוע מקטן שאין בו קדושה כמש"כ הבי"ב (באו"ח סי' ד) בשם הזוה"ק דסלקא מיניה נשמטא, ולא הוי בכלל קדושה דטעים טעמא דמותא ורוח מסאבתא שרייה עלוהי וכו'.

נמצא שיש מחלוקת אם יישן מצטרף למנין או לא, ויש לעיין דבמה נחלקו, וי"ל שתלי בחקירה שלנו.

³¹ ראיתי בספר מאיר עז דכתב דיש לעיין שכור כלוט שאינו מצטרף למנין אם נרדם, האם מצטרף למנין, דהרי שינה זו תפקחו משכרותו, או שיש לשער כל עוד שאם יעירו אותו משנתו עדין ישאר שכור, אין שינה חלה על שכרותו.

³² כדי להיבין הנפק"מ והשייכות לכן יש להקדים.

בגמ' מסכת ב"ק (דף ד' ע"א) מקשה על מה דמבאר במשנה שרק מה שדרכו להזיק חייבם עליו, וכי ישן דרכו להזיק, ומתרח' הגמ' כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא.

וכתבו בתוס' (שם ד"ה כיון דכייף ופשיט אורחיה הוא) בירושלמי יש דישן לא מחייב אלא כשהשכיב עצמו אצל הכלים, אבל אם ישן והביאו כלים אצלו ושברן פטור, דהם גרמו לו, וכן אם היה ישן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון פטור והאחרון חייב.

והנה יש לעורר היאך מחייבין אדם ישן על מעשה הזיק, שהזיק הא כשהוא ישן, הא לאו בר דעת הוא, ובפשוטו אדם ישן פטור מן המצוות, ואינו בכלל דינין ועונשין כיון שאינו בר דעת באותה שעה, והיאך אפשר לחייבו על נזקיו.

באמת באהל ישעיהו (קובץ על מסכת בב"ק) הובא ממרן הגרש"ז זצ"ל ושם כתב ובגוף דברי הירושלמי י"ל עוד דאדם ישן דינו כשוטה וקטן, ולכך מה שהביאו אצלו בשעה שהוא כבר ישן הו"ל כנשתטה ואח"כ הזיק דפטור וכעין מה שכתבו האחרונים בדין שיכור שהזיק.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז מותר ³⁶ להוציא משום דאינו מקיים מצוה באותו שעה. ³⁷

ובנוגע הקושיא דלמה נקרא שינה הפסק יותר מאדם שעוסק במסחר, הא כיון שאפשר ללמוד בשינה א"כ נמצא דהשינה לא הוה הפסק יותר ממי שסתם מבטל מן התורה.

לצד ב' דהישן אינו בר חיובא במצוות כלל, אז אפשר לתרץ הקשיא דאפילו אפשר לעסוק בתורה בשעה שהאדם ישן אבל לא נקרא בר חיובא ממילא הוה שינה הפסק משא"כ בשעה שעוסק במסחר הוה בר חיובא ממילא לא הוה הפסק.

מקורות וביאורים

חיובא אלא דהוה בגדר שוגג ולכן צריך למיעבד כל טעדיקי ולהצילו מן העבירה בשוגג. ובאמת אי משום הא לא איריא, דשפיר יש לחלק בין מידי דאיסורים לחיובי מצוות, דמצינן למימר דמה שהתורה תיעבה שלא ייעשה אפילו בשב ואל תעשה קפדינן אפילו בישן שלא יהא במצב שהקפידה עליו התורה. ולפי זה נראה דהוה הדין נמי לענין איסורא דבל יראה או איסור נותר וכדומה נמי בעי להקיץ את הבעלים הישנים שלא יעברו בשנתם אהני איסורים, אבל לענין חיובי מצוות וכדומה בודאי מצינן למימר דבשעה שהוא ישן אינו בר חיובא לעשיית מצוות.

ובר מן דין אין לדמות איסור טומאת כהנים לשאר מיילי דמצינן למימר דאיסורא דטומאה לגבי כהנים המירא טפי, ודבר זה מצאתי בספר נוהג כצאן יוסף, הלכות טומאה סי' א', שכתב שם דלכן קפדינן בטומאה טפי מבשאר דוכתי משום דאשכחן גבי טומאה דהוה גדולים על הקטנים אף שאין בהם דעת, וכיון שכן הוה הדין נמי לענין ישן נמי עלינו לדאוג של יכשלו בענין של טומאה, עכ"ד. וולפייז באמת מצינן למימר דבשאר איסורים, כגון חמץ ונותר, נמי ליכא קפידא בישן.

ומיהו מדברי המהרי"ל בשו"ת סי' ס"ה, דהתם מקורה של הלכה זו, נראה לפום ריהטא דאין זה דין מיוחד בטומאת כהנים, וללמד על הכלל יצאה, דבכה"ג חשיב כעבירה בשוגג ולכן אתרים מצווים להפרישו, עיי"ש. ועיין בשו"ת רבי שלמה איגר, כתבים סי' כ', שהוכיח מנידון זה דמתעסק הוי איסור תורה דהא הישן בודאי דלא עדיף ממתעסק, עיי"ש.

³⁶ אבל למעשה יש הרבה אחרונים שרוצין לחלק בין מצות סוכה למצות אחרים, דמצות סוכה כיון שהמצוה הוא לישון בסוכה אז יש קיום מצוה אפילו בשעה שהוא ישן דכך חייבו התורה משע"כ בשאר מצות דלא הוה מצוה בשינה רק דיש זמן שהוא ישן. ובהו יש לתרץ קשיא אחר שיש להקשות לצד זה דהנה כתב הרמ"א (או"ח תרצ"ה סעיף ב') וי"א דאין צריך להשתכר כ"כ, אלא ישתה יותר מלימורו וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי עכ"ל, הרי שמקיים מצות עד דלא ידע בעת שישן ואינו יודע, ויש להקשות לצד זה דאדם ישן לא נקרא בר חיובא אז אין מקיים מצות העד דלא ידע בשינה.

אלא בע"כ צריכין לומר דשאני הכא שהשינה היא עצמה המצוה, ובסוכה בעצם עדיין אפשר לומר דהחיוב הוא מה שהולך לישן וכדכתיב תשבו כעין תדורו שכשם שבשאר ימות השנה כשרוצה לישן הולך לביתו ה"ה בסוכות צריך לילך לסוכה אבל אה"נ דאחרי שנרדם אפשר דלא מקיים עוד מצוה וכמו שהובא בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל ספר הסוכה תנ"ו שצידד להתיר להוציא את תבירו מהסוכה בשעה שהוא ישן דהישן פטור מן המצוות עיי"ש אבל הכא הרי כל קיום המצוה הוא אחר שנרדם רקודם לכן לא הגיע עדיין למצב של עד דלא ידע ממילא על כרך צ"ל שבכך חייבו רחמנא.

(ואולי י"ל עוד דכל חסרון הישן הוא משום דישן לאו בר דיעה כמש"כ היעב"ץ, והכא שאני דכן היא המצוה שיהיה במצב של לאו בר דיעה וזה גופא קיום המצוה).

אבל למעשה עדיין צ"ע בכל השאלה דשם לא הוה רק מצוה של שינה, דהא סתם לישון בלי יין לא יצא ידי חובתו, אלא צריכין קודם לשתות ממילא יכול להחות שנמצוה הוא השתיה ובעזרה"ת ביש לחקור על פירום אכתוב מזה.

³⁷ והנה מצינו בשו"ע יור"ד סי' שע"ב ס"א דכהן שישן באהל ונמצא שם מת חייבים להקיצו ומבואר בש"ך בשם המהרי"ל משום דקעביד איסורא בשוגג, ולכן צריכים להקיצו ולהוציא משם, הרי חזינן לכאורה להדיא דבשעת שינה דיינינן ליה כבר